

8. *Стивен Стайн*. Преимущества EQ: Эмоциональная культура и ваш успех. Преимущества EQ: Эмоциональный интеллект и ваши успехи. / Стивен Стайн, Говард Бук. — Д.: Баланс Бизнес Букс, 2007. — 405 с

9. Эмоциональный интеллект в бизнесе: факты, статистика (результаты американских исследований). [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.eiconsortium.org

10. *David R. Caruso, Peter Salovey*. The Emotionally Intelligent Manager: How to Develop and Use the Four Key Emotional Skills of Leadership. Josses-Bass, San Francisco. 2004.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2012

УДК 339.9:330.342.146

Коваленко І.Ф.,

канд. екон. наук, доц.

Кицак Т.Г.,

канд. екон. наук, доц.

кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти формування нової економічної моделі, нового, справедливого устрою в умовах постіндустріального глобального розвитку.

В статье рассматриваются теоретические аспекты формирования новой экономической модели, нового, справедливого строя в условиях постиндустриального глобального развития.

The article deals with theoretical aspects of the new economic model, a new, fair system in post-industrial global development.

Ключові слова. Глобалізація, трансформація, глобальні виклики, мондіалізм, «квашингтонський консенсус», моральні і духовні цінності, пріоритети.

Ключевые слова. Глобализация, трансформация, глобальные вызовы, мондиализм, «квашингтонский консенсус», моральные и духовные ценности, приоритеты.

Keywords. Globalization, transformation, global challenges mondializm, «kvashynhtonskyu consensus» moral and spiritual values and priorities.

Вступ. В умовах сучасного постіндустріального глобального розвитку, — коли світ у цілому стає все більш полярним, розшарованим, диференційованим і водночас все більш нестійким, несправедливим, основи нового справедливого світоустрою будуть формуватись передусім у сфері морально-світоглядних трансформацій, провідну роль відіграватимуть світоглядні, етичні, емоціональні, моральні та духовні принципи.

Запорукою етичного розвитку суспільства має стати пошук нової моделі соціально-економічного розвитку, що синтезує глобальне бачення світу з істинно гуманістичними цінностями та новою екологічною культурою. Розвиток не лише екологізації людської діяльності, а й суспільної свідомості та моралі, формування принципово нових цінностей, пріоритетів і світоглядних орієнтирів соціально-економічного розвитку, націленого на раціональне використання природних ресурсів і збереження та гармонійне відтворення всіх екосистем.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є обґрунтування теоретичних основ пошуку нової моделі економічного розвитку в епоху соціально-економічних

трансформацій і на цій основі розглянути пріоритетні напрями її розвитку, що стоять за «кадром» глобальних змін і викликів майбутнього.

Результати дослідження. Початок XXI століття став періодом надзвичайно складних, багатовекторних, динамічних процесів у всіх сферах суспільного буття, періодом формування нової парадигми економічних і соціальних трансформацій, а трансформація, як правило, не тільки основний принцип прогресу, але і всіх глобальних змін. Наслідки цих змін подібні результатам зрушень тектонічних плит землі: землетруси і виверження вулканів змінюють весь ландшафт, створюючи атмосферу нестабільності в економіці і суспільстві. І все це відбувається надзвичайно швидко. Кожний новий день — нова ідея, кожний новий тиждень — новий винахід, кожний новий місяць — нова можливість і кожний новий рік — нова галузь. Якщо не контролювати ці процеси, то наслідки можуть бути катастрофічними для людства і перейти до безповоротної стадії.

Сьогодні ми зіткнулись із серйозною проблемою розуміння світу, в якому ми живемо. З одного боку, ми є свідками трансформативної сили процесу економічної глобалізації, яка відкриває нові можливості економічного зростання; розв'язання глобальних соціально-економічних проблем; забезпечення гармонізації інтересів розвинутих країн та тих, які розвиваються; досягнення рівноваги між суспільством і природним середовищем завдяки поглибленню поділу праці, ефективному розподілу ресурсів і їх використанню у світовому масштабі; розширення доступу споживачів до світової номенклатури товарів і послуг; розширення місткості ринків; спрощення доступу інвесторів на ринки інших країн; взаємний обмін досягненнями у технологіях та організації виробництва тощо.

З іншого боку, економічна глобалізація у її нинішньому форматі не долає, а ще більш посилює асиметрію розвитку країн світового співтовариства та збільшує гіпертрофовану залежність економічно відсталих країн від держав так званого «золотого мільярда» — глобальних гравців світового господарства.

Головні недоліки глобалізації для соціально-трудова відносин проявляються у тому, що глобалізація вивільнює економічні сили, які поглиблюють нерівність у сфері зайнятості, котра вже існує, а також у галузі продуктивності праці, доходів, матеріального добробуту стає перепоною в соціально-трудова відносинах. За останні 10 років глобальна економіка зростає приблизно на 2—3 % на рік. За цей же час розрив між багатими і бідними країнами збільшився у 10 разів. За даними, наведеними В. П. Щербаковим, входження у світ економіки, що глобалізується, можливе лише тоді, коли середньодушовий дохід населення перевищує 800 дол. на місяць, що вимагає постійно працювати в напрямі підвищення заробітної плати [37, с. 3].

В цьому контексті не можна не погодитись з російськими фахівцями, які зазначають, що «ідея глобалізації... є лише лукаво завуальованою настановою західного світу, що реально очолюється олігархами, на підкорення всієї планети і можливість експлуатувати більшу частину людства у своїх інтересах найвигіднішим для себе чином. Для реалізації своїх цілей олігархи укладають явні таємні союзи, утворюючи певною мірою «братство», що претендує на роль вершителя долі країн і народів планети» [1].

Нині, на думку багатьох аналітиків і вчених зарубіжних країн, у глобальному світовому просторі сформувався такий собі «фінансовий інтернаціонал», що має власне політбюро, колегіальні керівні органи і власні органи пропаганди... Мова йде про утворення, що складається з МВФ, ВБ, ОЕСР, і СОТ... Більше того, СОТ перетворилась з 1995 року в інститут влади, наділений наднаціональними повноваженнями і виведений за межі будь-якого демократичного парламентського контролю. У разі звернення до СОТ, вона може оголосити національне законодавство тієї чи іншої країни в галузі, наприклад, трудового права, захисту оточуючого се-

редовища чи національної сфери, охорони здоров'я такими, що суперечать свободі торгівлі і вимагати його відмінити... І ось тепер повсюдно у світі відбувається безконтрольний занепад, подрібнення державного суверенітету... Керівництво відносинами у сфері комерції перейшло під контроль СОТ; рівень бюджетного дефіциту держав нині залежить від МВФ...

Сьогодні не тільки країни Латинської Америки, але і західної та східної Європи перебувають під впливом так званої моделі «Вашингтонського консесу», яка з'явилася на авансцені світової економіки з початку 90-х років ХХ століття і вже набула глобального характеру. По суті, це є продукт певним чином реалізованої ідеології мондіалізму в нових умовах світогосподарських відносин.

Мондіалізм — від французького *monde* («світ») особлива ідеологія, що має на меті злиття всіх держав і народів у єдине планетарне утворення із встановленням Світового Уряду, скасуванням расових, релігійних, етнічних, національних і культурних кордонів.

«Вашингтонський консенсус» являє собою різновид макроекономічної політики у складі «комплексу джентльменських угод, вироблених ...спільно світовими фінансовими організаціями та федеральною резервною системою США з тим, щоб поступово відмінити заходи, прийняті державами по регулюванню діяльності фінансових ринків, і з часом добитися повної лібералізації дій для цих ринків» [3].

Суть «Вашингтонського консесу» полягає в ряді принципових рекомендацій, яким мають слідувати держави, що бажають реформувати свої економічні системи, а саме:

- підтримка фіскальної політики дисципліни (мінімальний дефіцит бюджету);
- пріоритетність охорони здоров'я, освіти і інфраструктури серед державних витрат;
- зниження граничних ставок податків;
- лібералізація фінансових ринків;
- вільний обмінний курс національної валюти;
- лібералізація зовнішньої торгівлі, зниження ставок імпортного мита;
- лібералізація іноземних інвестицій;
- приватизація;
- дерегулювання економіки;
- захист прав власності [3].

Серед розробників ідеї консенсусу були Міжнародний Валютний фонд та Світовий банк, а це практично тотожно Федеральній резервній системі США.

Тому не випадково, що ці ідеї невдовзі були трансформовані в наступні положення, за умов дотримання яких МВФ погоджувався надати кредити:

- залучення інвесторів будь-якою ціною, навіть, якщо це відбувається на шкоду соціальним правам і навколишньому середовищу;
- скорочення до мінімального рівня послуг і програм соціального розвитку, перетворення систем охорони здоров'я і освіти в набір послуг, що надаються на платній основі, відміна дотацій на продукти харчування та інші товари першої необхідності, тобто прихована приватизація соціального сектора;
- підтримка стабільності національної грошової одиниці будь-якою ціною, прийняття жорстких бюджетних скорочень і витрат;
- обмежувальна грошова політика;
- всемірне нарощування валютних резервів, навіть ціною заморожування і скорочення споживання;
- надання певної свободи руху капіталів, у тому числі безперешкодне їх ввезення і вивезення через кордон;
- податкові реформи, спрямовані на «розширення податкової бази», тобто відміна практично всіх податкових пільг;

- приватизація в галузях, що перебувають поза конкуренцією.

Переважно саме ці тенденції спостерігаються і в Україні.

З середини 90-х років розробники «консенсуса» таємно вели переговори в рамках організації з економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) між представниками провідних країн і великого бізнесу щодо нової глобальної угоди. Базовий розділ цієї угоди має назву «Право інвесторів» згідно з яким передбачено абсолютне право інвестувати, тобто скуповувати землі, природні багатства і ресурси, телекомунікації та інші послуги, валюти без будь-яких обмежень.

Ще одна умова цієї угоди має на меті змінити характер владних повноважень повсюдно і світі, підпорядкувавши дерективам та волі транснаціональних корпорацій значну кількість функцій, що виконуються в даний час державами, у тому числі щодо застосування міжнародних договорів. Приватним корпораціям та інвесторам будуть надані такі ж права і статуси, якими володіють уряди країн в сфері застосування положень цієї угоди [5].

Крім того в умовах таємниці тривають переговори з приводу «Загальної угоди з торгівлі послугами» (AGCS), де передбачається відкрити перед транснаціональними корпораціями такі галузі, як освіта, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища. У разі прийняття цієї угоди СОТ отримує не тільки право відмінити ті чи ті положення національного законодавства під приводом «дерегулювання ринку», а й комерціалізувати, а потім і приватизувати весь сектор громадських і соціальних послуг, тобто комунального господарства, транспорту, зв'язку, освіти, охорони здоров'я тощо...

За моделлю Вашингтонського консенсусу допомога країнам, що розвиваються здійснюється виключно у формі фінансових позик, оскільки має на меті поширення єдиного бачення вільного і нерегульованого «дикого» ринку на більшість країн світу.

Головною метою фінансової допомоги з боку міжнародних організацій на кшталт МВФ чи Світового банку, на думку Джона Вільямсона є повернення грошей. Тому їх не хвилюють реальні проблеми країн — реципієнтів «такої допомоги». Тому не випадково, що результат такої допомоги поки що залишає за собою «понівечені» надії і сподівання народів тих країн, що розвиваються, і країн, що взяли курс на ринкову економіку.

У цьому сенсі актуальним є закон, який вивів ще у ХІХ ст. німецький економіст Фрідріх Ліст: «повсюдне і тотальне встановлення принципу вільної торгівлі, зниження мита і сприяння лібералізації на практиці посилює те суспільство, яке давно і успішно йде по ринковому шляху, при цьому ослаблює, економічно і політично підриває суспільство, яке мало іншу господарську історію і вступає в ринкові відносини з іншими» [6].

Отже, міфи, про ефективність приватної ініціативи, де держава виступає лише «нічним сторожем», спростовані не тільки наслідками кризи 1997 року, але і результатами сучасної економічної кризи, негативні наслідки якої світ ще не скоро зможе нейтралізувати.

Суспільство вперше зіткнулося з незрозумілими ризиками, а аналітики виявилися неспроможними спрогнозувати таку руйнівну за своїми наслідками кризу. Навіть могутні каїни світу, що мали досвід антикризових дій та акумулювали у своєму розпорядженні величезні ресурси, відверто програли першому наступу кризи. Її не вдалося заблокувати рамками фінансової сфери, вона невпинно поширювалася на регіональний сектор економіки, втягуючи у свою орбіту країни одна за одною, завдаючи значних матеріальних і фінансових втрат майже 200 країнам із понад 230 країн світу. Вона стала лакмусовим папірцем преславетих теорій «вічності» та «доосконаленості» капіталістичної системи в її вільній ринковій інтерпретації та черговий раз продемонструвала світові об'єктивний закон циклічності криз.

Головною підвалиною цих процесів залишається основна суперечність капіталізму — протиріччя між суспільним характером виробництва, що давно покинув

вужькі межі кордонів і став фактором світового масштабу, та приватною формою привласнення результатів праці людини.

У зв'язку з цим Президент Франції Н. Саркозі висловив припущення, що після кризи подібного масштабу країни увійдуть у принципово новий світ. Слідом за ним про це заговорили відомі фінансисти, економісти та політики. Всі вони одноставні у тому, що світ стоїть на порозі створення принципово нової моделі економічного розвитку.

Без всякого сумніву — ми живемо в новій реальності!

Ця дуже змінна реальність постійно трансформується. Більше не існує лінійних шляхів розвитку як і будь-яких довгострокових тенденцій, — тільки масштабні, стрімкі зміни, радикальні трансформації і багато несподіванок. Те, що було ефективним вчора, сьогодні вже навряд чи спрацює. І йдеться не про помилковість колишніх концепцій і моделей, а про їх невідповідність сьогоденню, недостатня глибина розуміння умов, сутнісних характеристик і тенденцій розвитку світу.

Маємо константувати, що сьогодні ми зіткнулися із серйозною проблемою розуміння світу у якому ми живемо і не можемо усвідомити нові реальності певним обмеженням кругозору. При всій повазі до сучасного світогляду необхідно зазначити, що ми недалеко відійшли від Середньовіччя і все ще представляємо світ обмеженим у просторі, трьохмірним. Але ж космологія вже давно оперує такими поняттями, як «безмежність всесвіту» та «безмежність паралельних світів».

Ми навчилися користуватися лінійними, послідовними, покроковими методами сприйняття навколишнього світу. Але виявляється, що наша реальність — непослідовна і асиметрична — складається із взаємозв'язаних, взаємозалежних процесів.

Ми не навчилися бачити світ як цілісну систему і не звикли планувати свою діяльність в умовах глобального і цілісного, неймовірно складного, різноманітного і взаємозв'язаного світу.

Сьогодні як ніколи необхідний свіжий погляд на світ, який дозволить зрозуміти те, що відбувається, відмовитись від шляху, який може привести до краху нашої цивілізації і зникнення нашого виду, звільнитися від тягара минулих століть і наслідків індустріального мислення. Необхідно знайти креативні, нелінійні способи подолання труднощів і проблем, які створили самі собі і з якими сьогодні нам прийшлося зіткнутися.

Тож з огляду на цей аспект, можна сказати, що на рубежі двох тисячоліть і в політичних, і в наукових колах світу відбувається переосмислення цілей щодо усталеного економічного зростання як позитивної трансформації. Сьогодні є всі підстави стверджувати, що вона має обмежені горизонти і в довгостроковій перспективі веде до вкрай негативних наслідків. Уже зараз це привело до того, що залежність від матеріальних цінностей настільки посилилась, що досягнення суспільства представляються швидше, як його регрес.

Економізм став для більшості людей новою ідеологією, а для деяких — релігією. Людей овіяла ненаситність до матеріальних цінностей і влади, ми хочемо мати «все більше і більше». Нині складається таке враження, що зростання капіталу — єдина ціль економіки, а прибуток — головна мета кожного підприємства. Тому будь-яка економічна діяльність, що не приносить прибутків, або не збільшує цінність акцій, вважається непрактичною і непотрібною. Кожне дослідження у будь-якій галузі — від філософії до математики і фізики зосереджене не бізнесі. Всі прагнуть удосконалити «науку про менеджмент», мистецтво менеджменту, щоб тільки збільшити добробут і дохід. А топ-менеджери, банкіри, політики і навіть керівники держав буквально загіпнотизовані стрімким зростанням цінностей і очікуванням раю на землі.

Більше того, банки стали інструментом махінацій і запорукою фінансової рулетки. Всі ресурси переважно спрямовуються тільки до великих, транснаціональних компаній. Варто зазначити, що нинішньою світовою економікою керують 500 ТНК,

причому близько 200 з них розташовані у США. Вони отримують будь-яку підтримку держави і банків, яку тільки забажають. У результаті всіх охопила манія злиття. Багаті із неймовірною швидкістю ще більше розбагатіли і не в змозі стримати свою ненаситність, прагнуть до ще більшого, бідність поширюється ще швидше.

Так, за останніми даними Міжнародного валютного фонду та Світового банку, нині на планеті близько 1,2 млрд людей живуть на один і менше долара США в день, а ще 2,8 млрд — не більше як на два долара в день. Щоденно на планеті помирає 38000 дітей віком до п'яти років. Розрив між багатими і бідними країнами за минуле століття збільшився у десять разів.

На підтвердження нерівності, що безперервно поглиблюється між країнами, регіонами світу, наведемо такі дані. Співвідношення в доходах між 20 % народонаселення з найвищими доходами, яка проживає в найрозвинутіших країнах і 20 % — з найнижчими доходами, що проживає у найбідніших країнах, у 1997 році було 74:1, тоді як у 1990 році цей показник становив 60:1, у 1960 році — 30:1, у 1913 році — 11:1, у 1870 році — 7:1, у 1820 році — 3:1 [6].

За наявними даними нині це співвідношення вже перевищило рівень 100:1 і збільшується. Особливо різкою стає нерівність всередині країн, у т.ч. й на територіях нашої країни.

Незважаючи на всю користь нових технологій, життя на планеті стало щасливішим. Більше того, самі інноваційні технології XXI століття стали носіями і самих сильних загроз для планети, людей, тварин, рослин. Виникає загроза і «масового знищення знаннями», якщо ми будемо продовжувати у тому ж напрямку, то нашим нащадкам дістанеться зруйнована планета.

Тому не випадково, що зараз все більш актуальною стає неосферна соціально-економічна теорія, започаткована В.І. Вернадським, яка утверджує принципи духовно — морального і ненасильницького прогресу суспільного виробництва. Згідно цієї теорії, критеріями ефективності будь-якої економіки світу мають бути не прибуток і навіть не зростання ВВП, а здоров'я народу, поліпшення його трудової життєдіяльності, збереження та відтворення природи.

Пріоритетним стратегічним напрямком новітньої економічної політики має стати мінімізація та уникнення шкідливого впливу людини на природу, турбота не лише за нинішнє покоління людей, але й усього людства в майбутньому. Де задоволення потреб в природних ресурсах теперішніх поколінь не повинно ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти в них свої потреби, де будуть узгоджуватись економічні, соціальні та гуманітарні складові розвитку, де техногенне навантаження не буде перевищувати можливостей навколишнього природного середовища до самовідновлення, а суспільство усвідомить перевагу екологічних пріоритетів над іншими.

У цьому аспекті не можна не погодитись з Маріо Рейхом і Сеймон Доланом, що основою трансформації існуючих соціальних і економічних систем повинна стати «модель балансу цінностей» — економічних, етичних, емоціональних і духовних. При цьому духовні цінності повинні стати основоположними.

Для реалізації цієї моделі повинні бути розроблені нові концепції фінансування бізнесу, оскільки гроші і капітал «всього лише сурогати, вони відкривають доступ до товарів, послуг і досвіду, але самі по собі не представляють ніякої цінності» [6].

Висновки. Отже, підприємництво не повинно обмежуватись тільки вирішенням завдань економічного зростання, але і орієнтуватися на цілі, які базуються на балансі економічних, етичних, емоціональних і духовних цінностей. Дотримуватись принципів, які повинні співвідносити економіку з екологією, фінанси з навколишнім середовищем, а щохвилинні політичні інтереси — з суспільним баченням. Сьогодні вкрай необхідно знайти баланс між бізнесом і особистим життям,

між цінностями акціонерів і цінностями суспільства та повернути до бізнес-моделі соціальну відповідальність з людиною і суспільством.

Необхідно вийти за грань зловживання досягненнями науки і техніки, а також інноваціями, за грань прагнення до матеріальних цінностей і егоцентричного способу життя, за грань байдужості до страждань живих істот і неповаги до навколишнього середовища, за грань зростаючого матеріального багатства і влади не багатьох за рахунок більшості. Але для цього потрібно по іншому мислити, необхідний здоровий глузд і рішучість прозрити, необхідно знайти креативні, нелінійні способи подолання цих труднощів і проблем, які самі собі створили. Необхідно схаменутися та почати мислити іншими категоріями — історичного, глобального, планетарного масштабу.

Основи нового, справедливого світоустрою будуть формуватися передусім у сфері морально-світоглядних трансформацій, у процесі яких провідну роль відіграватимуть світоглядні, етичні, психологічні, моральні, культурні та духовні цінності.

Література

1. Глобализация мирового хозяйства и место России// Отв.ред. В.П. Колесов, М.Н. Осьмова. — М.: Экономический факультет. ТЕИС, 2000. — С. 116.
2. Глобализация — за и против, по материалам газеты Le Monde diplomatique, интернет проект Новой газеты, 2002.
3. Keneth Rogoff. Wither the Washington Gonsensus ? // Foreign Policy. 2003.
4. *Оскольский В.В.* Спілка економістів України і політика реформ — будуємо нову країну // За заг. ред. академіка АЕН України, проф. В.В. Оскольського. — К.: Спілка економістів України, 2010. — С. 35.
5. Доклад о развитии человека за 1999 год.//ПРООН. — Нью-Йорк. Оксфорд пресс, 1999. — С. 8.
6. *Марио Рейх и Саймон Долан.* Глобальный кризис. За гранью очевидного // Пер. с англ.. — М.: Претекст, 2010. — С. 10.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2012 р.

УДК 331.526

Вонберг Т.В.,

канд. екон. наук, доц.

Вонберг О.Ю.,

асистент,

кафедра управління персоналом та економіки праці

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК НЕСТАНДАРТНИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ

Розглянуто та систематизовано основні різновиди нестандартних форм зайнятості. Досліджено стан їх розвитку в Україні та світі. Обґрунтовано основні проблеми на шляху розвитку нестандартних форм зайнятості. Надано пропозиції щодо подальшого розвитку цих форм зайнятості в державі.

Рассмотрено и систематизировано основные разновидности нестандартных форм занятости. Исследовано положение их развития в Украине и мире. Обосновано основные проблемы на пути развития нестандартных форм занятости. Сформулировано предложения по дальнейшему развитию этих форм занятости в государстве.